

Олександр Ткачук

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, tkmsasha@gmail.com

ТЕМА ВІЙНИ У МАЛІЙ ПРОЗІ БОГДАНА ЛЕПКОГО

Воєнна тематика малої прози Богдана Лепкого вперше стала предметом дослідження у праці Василя Лева, який виділив таку тематичну групу поряд з творам про повоєнні часи [2, с. 203-207]. Проте більшість сучасних досліджень малої прози письменника згадують про згадану проблематику лише принагідно, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Перша світова війна застала митця у Карпатах, звідки Лепкий рятуючись від небезпеки рушає до Угорщини. Цей автобіографічний факт знайшов відтворення у оповіданні «Папери є?», в якому офіцер виявився читачем творів Лепкого і впізнав його. Поряд з цим твором можна виділити цикл у якому описано мотив втечі з дому та поневіряння в Угорщині («Сім шляфроків», «Жінка з квіткою», «У Шатмарі», «Не виходимо з хати»). Їх об'єднує образ українці-біженця, яки відчувається розгубленим у незрозумілих йому обставинах. Ці прозові мініатюри М.Зушман відносить до поезій в прозі [1, с. 84], вказуючи на тяжіння митця до алегоризму, символізму, зокрема при вираженні індивідуальних рис героя [1, с. 85]. У цьому контексті варто згадати, що В.Лев трактує алегоричний зміст «Allegro patetico» у контексті теми війни [2, с. 203].

Подібну поетику має оповідання «Двоє дітей», як і в попередніх творах розповідач відіграє важливу роль у формуванні читацької рецепції через символічні деталі, ліричний коментар. Звертався письменник також до моделювання кута зору дитини на війну. Діалогізм мовлення наратора, дитини та дорослих зустрічаємо у оповіданні «Також лист».

Автобіографічні мотиви притаманні й творам, які змальовують перебування полонених у німецьких таборах «У таборі», «Хто побідить?», «Кутя». У них домінує мовлення персонажів – українців, проте й мовлення

наратора суголосне йому. Йдеться про важкі умови перебування, тугу за батьківщиною, осуд безглуздості війни.

Окрему групу творів становлять соціально-психологічні оповідання, в яких письменник зосереджується на відтворенні внутрішнього стану героїв. Прикладом є оповідання «Дзвони», в якому митець змальовує душевне сум'яття священика, який не може змиритися з конфіскацією церковних дзвонів і вдається до екстраординарного, як на служителя церкви, вчинку – проклинає солдат. Складнішу композицію має оповідання «Втікати?», яке поділене на кілька сцен. Проблематикою воно перегукується з твором В. Стефаніка «Вона – земля». Прикметним є те, що герої Лепкого нічого доброго не чекають від російського війська, проте старий Чепіль не може змиритися з тим, що мусить лишити свою землю. Піддавшись вмовляння зятя, бажаючи врятувати доньку й внука, він погоджується вирушати в дорогу. Лише божевільний Олексій закликає селян зупинитися, адже їх йдуть визволяти. Однак ні Чепіль, ні селяни не вірять в білого царя, який задурманив дурну голову. Межова ситуація та мотив дороги розкривають характер героя. Розумом він усвідомлює правоту зятя Семена, який вказує, що «маєтків не заберете до гробу». Він кепкує з нього, називаючи філософом, проте серце його не може цього прийняти: «Наберу повні очі поля, села, цілої рідної землі, останні мої гадки будуть про них, – не заберу!?» [3, с. 524]. Герой воліє неминуче загинути в рідному домі з рушницею в руках ніж залишити дім.

Цей мотив – боротьби за малу батьківщину зустрічається також у оповіданні «Пишіть і мене». У ньому письменник порушує проблему створення власної військової сили українців. Адвокат зібрав газдів, щоб повідомити про дозвіл створення українського легіону і прохання записатися до нього. Як аргумент він наводить просвіту, зростання народної свідомості, яку російський цар хоче загасити. «У нас боротьба за університет іде, а там навіть української народної школи немає», – погоджуються з цим газди [3, с. 514]. Б. Лепкий в діалогах показує, як у їхній душі борються протилежні почуття: бажання боронити рідну землю та недовіра до Австро-Угорщини, яка не раз

використовувала їх. Тому старий Пилип воліє краще отримати зброю, ніж знову йти на службу до цісаря. Завершується твір символічною деталлю: записалося тринадцять бажаючих, що асоціюється з Христом і дванадцятьма апостолами. Для присутніх це нещасливе число і щоб виправити ситуацію зголошується ще один.

Таким чином, змальовуючи трагічну ситуацію війни, поневіряння на чужині, в таборі полонених Б. Лепкий утверджує силу любові, прив'язаності до рідної землі, до рідних. Саме ці почуття надають сили героям оповідань Лепкого, спонукають їх діяти, здійснювати неординарні вчинки.

Список викоистаної літератури

1. Зушман М. Дискурс малої прози Богдана Лепкого та західноукраїнська малоформатна новелістика кінця XIX – початку XX ст. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. 119 с.
2. Лев В. Богдан Лепкий. Життя і творчість. Нью-Йорк: НТШ, 1976. 399 с.
3. Лепкий Б. Твори: в 2 т. Т. 1: Поетичні твори. Прозові твори. Мемуари. Київ: Наукова думка, 1997. 845 с.